

בהעלם זה וזה, אם כן מוכח שבהעלם זה וזה חייב רק אחת. והשיט"מ בהשמטות אות א הביא גירסא שהגמרא שואלת כן בפירושו. והאוקימתא של רב פפא בסמוך היא התירוץ על קושיא זו, עי' לקמן ביאור התירוץ].

רב פפא אמר: משכחת לה למתניתין בשגגת עבודת כוכבים וזדון עבודות [ולכן אינו חייב אלא אחת] בתינוק שנשבה לבין העובדי כוכבים, ונודע לו שאסור לעבוד עבודת כוכבים. אלא שטעותו היתה לפי שהוא ראה את אנשי המקום עובדים לעבודה זרה מסוימת שלהם והיה סבור שאין היא עבודה זרה, ולכן עבדה. ונמצא דידע דאסירא לעבוד עבודת כוכבים על ידי כל אחת מארבעת העבודות — זיבוה, קיטור, ניסוך והשתחויה⁽²⁷⁾, וכל שגגתו היתה בכך — כי הני עבודת כוכבים, שאנשי המקום שנשבה שם עובדים אותם, לא ידע דאסירן.

[כן פירשו בספר ברכת הזבח ובלקוטי הלכות את שיטת רש"י. והברכת הזבח

ב-ג **אלא** שגגת עבודת כוכבים שחייבים עליה קרבן משכחת לה **ב"אומר מותר"** שטועה בעצם האיסור בכך שהוא סבור שמותר לעבוד עבודת כוכבים⁽²⁶⁾.

וזה היא שגגת עבודה זרה וגם שגגת עבודות, שהרי אינו יודע לא עיקר איסור עבודה זרה, ולא איסור עבודות. ונקרא בלשון הגמרא "העלם זה וזה בידו".

ואף על פי שבמסכת שבת (דף ע:): הסתפק רבא בהעלם זה וזה בידו מה דינו, אין זו סתירה לאוקימתא שלנו כאן. משום דעד כאן לא קבעי מיניה רבא מרב נחמן באופן שהיתה בידו גם שגגת שבת וגם שגגת מלאכות **אלא: אי חדא חטאת מחייב אי תרתי חטאות מחייב. אבל האם יש צד לומר כי מיפטר לגמרי — לא בעא מיניה, דפשיטא שחייב לפחות חטאת אחת.**

[וקשה לפי גירסא זו מדוע רבא לא פשט את הספק שלו מהמשנה, שהרי המשנה מונה עבודה זרה כחיוב אחד בלבד, ואם מדובר

והוסיפו התוס', שבאמת היינו יכולים להעמיד המשנה באופן זה, ומשום כך אינו חייב אלא אחת [אבל באופן שידע ושכח, יתכן שיהיה חייב שתיים, ולא נוכל לפשוט מה ששאל רבא מרב נחמן בדין העלם זה וזה בידו]. אולם מאחר שהגמרא העמידה אחר כך באופנים נוספים את דברי המשנה, משם כך לא חשש להאריך בזה.

27. כן היא גירסת רש"י. ופירש הערוך לנר, מאחר ובשבת [סח] נחלקו תנאים ואמוראים בדין תינוק שנשבה לבין הנכרים, שלא ידע מעולם ענין שבת או עבודת כוכבים כלל, שיש הפוטרים אותו לגמרי מחיוב חטאת [או משום

26. התוס' בסנהדרין [סב ב] פירשו, שהכונה היא באופן שידע עיקר איסור עבודת כוכבים והעבודות האסורות, ושכח. אולם אם היו מזכירים לו, היה נזכר. ולכן נחשב דבר זה לשגגת עבודת כוכבים ושגגת מלאכות, ששניהם שכוחים ממנו. אבל באופן ששכח לגמרי ולא יהיה נזכר כשיזכירו לו [וכמו כן בתינוק שנשבה ולא שמע מעולם, לדעת רב ושמואל] שבת סח ב], בזה אינו נחשב להעלם זה וזה, שהרי אין אצלו כמה העלמות [מצד העבודות], אלא העלם אחד של עיקר עבודת כוכבים, והרי הוא כשוכח עיקר שבת, שלמדנו בשבת [סז] שהוא חייב אחת.

לעבודה זרה של שאר מינים — דהיינו **שגגת עבודת כוכבים**, שסבר שאין איסור בעבודת כוכבים של שאר מינים, וזדון **עבודות**, שהרי הוא יודע כי במקום שיש איסור עבודה זרה, אסורות ארבע עבודות הללו.

והדרין לקושיא דלעיל אמאי לא תני לחיובי שבת בתור ארבעים חסר אחת.

רב אחא בריה דרב איקא משמיה דרב ביבי בר אבי אמר: באמת מדובר אפילו בזדון שבת ושגגת מלאכות, שחייב שלשים ותשע חטאות. וכן בעבודת כוכבים מדובר בזדון עבודת כוכבים ושגגת עבודות, שחייב ארבע חטאות. ועל מה דמקשינן שאם כן יש יותר משלושים ושש חטאות, נתרץ: **תנא, "שם שבת"** ו"שם עבודת כוכבים" בלבד **קתני**, אף על פי שיש בכל אחד ואחד כמה חיובים. משום שרוצה התנא למנות רק את מנין המצוות שיש בהן כרת, ולא את מספר החטאות⁽²⁸⁾.

הוסיף שרב פפא הוצרך לומר שמדובר שיודע עיקר עבודה זרה כדי שלא יחשב אומר מותר, כי רב פפא סובר שאומר מותר נחשב אנוס ופטור לגמרי. וחולק על רבא שהובא לעיל שפשיטא ליה שאומר מותר נחשב שוגג וחייב, והסתפק רק כמה חייב.

והשיט"מ בחידושין אות א פירש שדברי רב פפא הם התירוץ על הקושיא שנפשוט מכאן את הספק של רבא בהעלם זה וזה בידו. כי באוקימתא של רב פפא אין זה העלם זה וזה אלא שגגת עבודת כוכבים — שסבור שאין זו עבודת כוכבים, וזדון עבודות — שיודע שבמה שנחשב עבודה זרה אסור לעבדה בארבע עבודות הללו].

ואי בעית אימא: אפילו תימא דאיירי מתניתין לא בתינוק שנשבה אלא באדם גדול. וכגון דקא טעי בהדין קרא (שמות כ כ) **"לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב"**. ובטעותו **סבר כי אסירא השתחואה — לעבודה זרה דכסף וזהב בלבד הוא דאסירא, אבל עבודה זרה דמיני אחרני, שריא, ועבד**

שלא נזכר בתו וכו'. וביאר הערוך **לנר**, שרבי יוחנן סובר שהתנא באמת שייר חיובי כריתות שלא מנאם, וכמו בתו וכו'. אולם תירוץ זה ש"תנא ושייר" יתכן רק כאשר התנא מונה את הרוב ומשייר המיעוט, אבל לא יתכן למנות המיעוט ולשייר הרוב, ולכן הוקשה לרבי יוחנן מדוע לא מנה התנא שלשים ותשע מלאכות דשבת, שהרי הם במנין יותר מהכריתות שנזכרו במשנה, שהם שלשים ושש, ומשום כך הוצרך להעמיד המשנה בשגגת שבת וזדון מלאכות [ומאחר שהעמדנו כן לענין שבת, הוא הדין שאפשר להעמיד באופן זה גם בעבודת כוכבים, שהיה שגגת עבודת כוכבים וזדון

שאנוס הוא, או משום לימוד מפסוק], משום כך רצינו להעמיד באופן שהוא חייב לדברי הכל, שכאשר יודע הוא שישנם עבודת כוכבים בעולם האסורים לעבדם, הרי הוא חייב לכולי עלמא, הואיל ויודע הוא עיקר איסור עבודת כוכבים, וכבר אינו אנוס גמור על כך. וכמו כן לפי האוקימתא השניה דרב פפא, הואיל וידע שעבודת כוכבים מכסף וזהב אסורים.

28. יש לדון, מדוע טרח רבי יוחנן לעיל, להעמיד המשנה בשגגת שבת ובשגגת מלאכות, והרי לכאורה צדקו דברי רב ביבי בר אביי ש"שם שבת קתני", וכמו שהביא רביה ממה

דחגיגה (דף יא.).

ומשנינן: אלא, מכאן יש לך לדקדק, שמנין שמות האיסורים קתני ולא מנין החטאות: והרי **האיכא בת בתו** [מאנוסתו] **ובת בנה** [של אשתו] **דכתיבא** בפירוש בתורה בפרשת אחרי מות (יח י, יז), **ולא קתני להו! אלא**, מוכח מזה, **ש"שם אשה ובתה" קתני**. ואם כן **הכא נמי "שם שבת" ו"שם עבודת כוכבים" קתני**.

רב אחא בריה דרב איקא רמי דיליה [מדברי רב ביבי בר אביי כאן], **אדיליה** [על דברי רב ביבי בר אביי במקום אחר]: **וכי מי אמר רב ביבי בר אביי הכי — ש"שם שבת" קתני ו"שם עבודת כוכבים" קתני?**

והאיתמר: המעלה אברי פנים [אברים של קרבן שנשחט בעזרה] **בחויץ לעזרה, חייב משום העלאה בחויץ**. וכן **המעלה אברי חויץ** [אברים של קרבן שנשחט מחויץ לעזרה] **בחויץ — חייב**.

וקשיא ליה לרב ביבי בר אביי: מאחר ויש שני אופנים של חיוב העלאה בחויץ, **אי הכי קשה הא דתנן שלושים ושש כריתות בתורה**. שהרי **תלתין ושבע נינהו — דאיכא המעלה אברי פנים בחויץ והמעלה אברי חויץ בחויץ!** (29)

ולפי דברי רב ביבי בר אביי כאן ששם שבת ושם עבודת כוכבים קתני, אם כן **מאי קשיא**

[כן פירש רש"י. אמנם לכאורה מוכח שאפילו לא רצה למנות כל המצוות שחייבים עליהן כרת, כדאמרינן בסמוך שלא מנה בתו או בת בתו מאנוסתו משום שכללה בשם בת אשתו, אף על פי שהיא בלאו מיוחד בפני עצמו. אלא התנא מנה שמות של קבוצות איסורים שחייב עליהם כרת, וכלל כמה איסורים דומים בשם אחד, אף על פי שהם איסורים חלוקים].

ממאי מוכח שזו היא כונת התנא?

מדקתני: הבא על אשה ובתה [שקידש אשה כדין ובא על בתה, וחייב עליה משום בת אשתו], **ועל אשת איש!**

ודייקין: **והא יש בתו** שנולדה לו שלא מאשתו אלא **מאנוסתו**, שלא קידשה לו לאשה, ושחייב עליה בפני עצמה משום בתו, **דלא קתני לה!** ועל כרחק שאינו מונה אותה משום שכולל אותה בשם "אשה ובתה". ואם כן הוא הדין בשבת ובעבודה זרה כולל כמה חיובים בשם אחד.

אמרי: אין זו ראייה. כי אפילו אם נאמר שמנה מנין חיובי החטאות, בכל זאת שפיר לא מנה בתו מאנוסתו. משום שרק האיסורים **דכתיבן** בפירוש בתורה, **קתני** במתניתין. אבל איסורי **דלא כתיבן** בפירוש בתורה, **לא קתני**. ובתו מאנוסתו לא כתובה בפירוש בתורה, אלא ילפינן לה מגזירה שוה "הנה הנה, זימה זימה", כדאיתא בסוף פרק קמא

ושירר", שזה אינו שייך לענין שבת, וכנ"ל, אלא שהתנא נקט שם שבת ושם עבודת כוכבים.

29. לכאורה, יש לעיין בזה, מדוע יהיה חייב

מלאכות, ולא נצטרך לומר בעבודת כוכבים ש"תנא ושירר", ומדוקדק בזה לשון הגמרא לעיל, "וכן אתה מוצא בעבודת כוכבים", ורב ביבי תירץ, שבאמת אין התירוץ משום ש"תנא

להתספק האם שתי המיתות האמורות בו מחלקות את החיוב על הלאו האחד לשתי חטאות?!³⁰

ומה היא — האם אוב וידעוני, ששניהם נאמרו בלאו אחד דכתיב (ויקרא יט לא) "אל תפנו אל האובות ואל הידעונים". ואם עשאן במזיד בלי התראה חייב עליהם כרת, דכתיב (שם כ ו) "והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים, והכרתי אותו מקרב עמו". ואם כן כשעשאן בשוגג הוי שגגת כרת וחייב עליהם חטאת. ויש בהם נמי במזיד שתי מיתות. שנאמר (שם כ כז) "ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני — מות יומתו", והמלה "או" באה לחלק שיחשב הדבר כשני חיובי מיתה חלוקים. וכזה הסתפק רבי ירמיה, שאף על פי שאינם חלוקים לא בכרת ולא בלאו, שמא כיון שהם חלוקים במיתות הרי החילוק במיתה מחלקם נמי לחייבם בשתי חטאות⁽³⁰⁾.

אמר ליה: אין!

אמר ליה: הא מצאנו בזה פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש, שנחלקו בהסבר דעת התנא של משנתנו שלא מנה ידעוני במנין הכריתות, ומדברי שניהם מבואר שהעובר על אוב וידעוני בהעלם אחד חייב רק חטאת

מכל מקום הני — שני לאוין חלוקים נינהו, ופשיטא שחייב עליהן שתיים. שהרי לכולי עלמא הם שני לאוין ושתי כריתות נפרדים, אלא שנחלקו בזה בגמרא במסכת זבחים (שם) כיצד ילפינן לה:

אי למאן דגמר מגזירה שוה: נאמר כאן בשוחט בחוץ הבאה "ואל פתח אוהל מועד לא הביאנו", ונאמר להלן בהעלאה הבאה "ואל פתח אוהל מועד לא יביאנו". מה להלן בהעלאה לא ענש כרת אלא אם כן הזהיר, שהרי כתוב לאו מפורש בהעלאה. אף כאן, בשחיטה, נלמד שלא ענש אלא אם כן הזהיר בלאו.

אי למאן דמיייתי לה בהיקש: אמר קרא (דברים יב יד): "שם תעלה [היינו העלאה], ושם תעשה [היינו שחיטה]" — מקיש שחיטה להעלאה: מה העלאה לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר עליו, אף שחיטה לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר על השחיטה.

ולכולי עלמא הרי זה כאילו נכתב בפירוש לאו מיוחד בשחיטה, ואם כן אין זה נחשב שתי כריתות ולאו אחד, ולא בכך הסתפק רבי ירמיה אי חייב אחד או שתיים!

דלמא שתי מיתות ולאו אחד קאמרת, שיש

מהם בפני עצמו הרי הוא ענוש עליו מיתה, ומשום כך הרי זה כאילו נאמר בכל אחד מהם מיתה בפני עצמו.

וכתב הערוך לנר, שנחלקו רבי יאשיה ורבי יונתן בב"מ [צד ב]. לדעת רבי יאשיה, בכל מקום שנאמר וי"ו החיבור, אין אנו יודעים עדיין לחלקם עד שיפרט לך הכתוב, וכמו במקלל אביו ואמו, שנאמר "אביו ואמו קלל", וצריך לימוד

ויעויין במשנה למלך [מע"ק ד בסופו] שנחלק עם הלחם משנה, איך אנו נוקטים באמת לדינא, במעלה אברי פנים וחוץ, אם חייב חטאת אחת או שתי חטאות, מאחר שהגמרא נשאר בקושיא בענין זה.

30. רש"י מפרש, מאחר ונאמר במיתתן "אוב או ידעוני", למדנו מתיבת "או" שאם עשה כל אחד

אחת.

דתנן גבי הנסקליון (סנהדרין דף סה.): **בעל אוב וידעוני**, שמלכד הלאו והכרת חייבים עליהם גם סקילה, כמבואר לעיל.

וקשיא לן: מאי שנא גבי סקילות דתני בהו גם **ידעוני**, ואילו **גבי בריתות לא תני ידעוני** אלא בעל אוב בלבד, והרי גם בידעוני יש כרת?

ובתרוץ קושיה זאת **אמר רבי יוחנן: הואיל ושניהם בלאו אחד נאמרו**, ולפיכך אין חילוק חטאות ביניהם. וכבר נתבאר בתחילת הסוגיא (דף ב:): שהתנא מנה את הכריתות משום מנין החטאות שיש בהן, שהרי לכך הזכיר מנין שלושים ושש כריתות ללמד שאם עשאן בהעלם אחד חייב קרבן חטאת על כל אחת ואחת. ולכן כל שאינן חלוקין בחטאות לא מנה אותן בפני עצמן.

ומבואר מדברי רבי יוחנן שהעובר על אוב לחוד או על ידעוני לחוד חייב חטאת, אלא שהתנא לא מנה את שניהם משום שאין חילוק חטאות ביניהן כשעושה את שניהם בהעלם אחד.

ולפי זה מקשינן: מאחר שיש חיוב חטאת

בין על אוב ובין על ידעוני, מדוע התנא מנה דוקא בעל אוב ולא ידעוני, שיאמר להיפך – **ונימא ידעוני ולא נימא בעל אוב!**?

ותרצינן: **קסבר, הואיל ופתח הכתוב בבעל אוב**, כדכתיב "והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים" לכן מנה את בעל אוב הנזכר ראשון בפסוק.

וריש לקיש אמר: הטעם שתנא דידן לא הזכיר ידעוני **הואיל ואין בו מעשה** ולכן אין עליו חיוב חטאת כלל, ואפילו אם עשאו בפני עצמו, שכל שאין בו מעשה אין עליו חיוב חטאת. אבל בבעל אוב יש מעשה.

ידעוני היינו שמכניס עצם של חיה ששמה "ידוע" בתוך פיו ומדבר, וזה לא נחשב מעשה, משום שבשעה שמכניס את העצם לפיו לא קורה כלום, ואחרי שמכניס את העצם היא מדברת מאליה. מה שאין כן באוב שמנקש בזרועותיו ומדבר משחיו, ולכן נחשב מעשה – כן פירש רש"י בסנהדרין, ומשמע שבאוב צריך להקיש בזרועותיו בשעה שמדבר, שרק לכן הוא נחשב מעשה].

ונמצא, שאמנם רבי ירמיה הסתפק באוב וידעוני, הספק נפשט מדברי רבי יוחנן וריש

לרבי יונתן. ולדבריו צריך לפרש כן גם לענין מפטם וסך, שגם בהם נאמר וי"ו החיבור, "איש אשר ירקח כמוהו ואשר יתן ממנו על זר ונכרת", שרק לרבי יאשיה הם נחשבים כרת אחד, ולא לרבי יונתן, ודברי הגמרא לעיל שהם חשובים שני לאוין ואזהרה אחת, הם כדעת רבי יאשיה. אולם התוס' פירשו, מאחר ונאמר "מות יומתו", אנו מפרשים שהוא נכפל שתי פעמים, כדי לומר מיתה בנפרד על כל אחד מהם.

מיוחד לומר שגם אם קילל את אביו לבד, או את אמו לבד, שהוא חייב, ולרבי יונתן, כל מקום שנאמר וי"ו החיבור, אנו יודעים לחלק ולומר שאם עשה כל אחד מהם בפני עצמו שהוא חייב. ומעתה, לרבי יונתן, מאחר ונאמר באזהרת אוב וידעוני "אל תפנו אל האובות ואל הידעונים", הרי הם חלוקין גם בלאוין, ואם כן, צריך לדחוק ולומר, שדברי הגמרא כאן שמחשיבים בהם לאו אחד ושתי מיתות, אין זה אלא לרבי יאשיה ולא

בפני עצמו על אף שהוא נאמר בלאו אחד עם בעל אוב. ולכן הוצרך לומר שאין עליו חיוב חטאת כלל⁽³¹⁾. [ולפי זה, למעשה לא נמצא דין שבו מיתות מחלקות לחטאות. כי אין בתורה שתי מיתות שראוי לחייב על שתיהן חטאת ושמזזהרים בהן בלאו אחד].

ורבי יוחנן סובר שחייב חטאת על ידעוני, אבל אינו חייב עליו בפני עצמו כשעשאו יחד עם בעל אוב, בהעלם אחד, אמר לך: חלוקה דלאו הוי חלוקה, כדאמרינן לעיל (בעמוד א): כל מקום שאתה מוצא שני לאוין וכרת אחד חילוק חטאות ביניהם⁽³²⁾.

לקיש. שלפי ריש לקיש אין חיוב חטאת כלל על ידעוני, משום שאין בו מעשה. ולפי רבי יוחנן חייב על ידעוני אם עשאו בפני עצמו, ומכל מקום אם עבר על אוב וידעוני בהעלם אחד חייב רק אחת, שמימות אינן מחלקות.

והוינן בה: וריש לקיש, מאי טעמא לא אמר רבבי יוחנן?

אמר רב פפא: דהא חלוקין הן במיתות! וריש לקיש סובר שמסברא היה ראוי לומר שמימות חלוקות מחלקות לחטאות. ואילו היה חייב חטאת על ידעוני, היה חייב עליו

שהארוסה דינה בסקילה והנשואה בחנק [ולדבריו, הוא הדין אם בא על נשואה בת ישראל ונשואה בת כהן בהעלם אחד, שיהיה חייב שתיים, שהרי בת כהן דינה בשריפה]. אבל האפיקי ים [א י] נחלק עליו, וכתב שדבר זה דמיתות מחלקות יתכן רק לענין איסורים שונים שנכללו בלאו אחד, כמו אוב וידעוני, שהם פעולות שונות זה מזה, אבל ארוסה ונשואה, ששניהם הם ממש לאו אחד ושם אחד, ורק שיש שינוי בפרטי עונשיהם, בזה אין לנו לומר שהמיתה תגרום חילוק לענין חטאות.

32. מלשון זה משמע שלרבי יוחנן, הלאוין לבדם מחלקין, אף על פי שנאמר בהם כרת אחד. וכן מפורש בדברי רש"י בסנהדרין [סה] לדעת רבי יוחנן. ולכאורה צריך עיון, שהרי לעיל הוצרכנו לרבי יוחנן ללמוד מ"ואל אשה" ומכרת דאחותו לחלק חטאות בעריות, הואיל ונאמר בהם כרת אחד, אף על פי שהם חלוקין בלאוין. ואם כן, בשאר איסורי תורה, שאינם בכלל ההיקש של כל העריות, אין לנו מקור כלל לומר שהם חלוקים, ורק רבי אלעזר סובר שאין צורך בעריות לפסוקים אלו, מאחר והם חלוקין

31. בירושלמי דסנהדרין [ז ז] אמרו, שהבא על הזכור והביא זכור עליו, חייב שתיים אפילו לדברי רבי עקיבא [שלומד איסור הנשכב לזכר מ"לא תתן שכבתך", הנאמר גם בשוכב], הואיל וחלוקים הם במיתות, שהרי הפסוק "כל שוכב עם בהמה מות יומת" [שמות כב], שהוא מיותר, מאחר וכבר נאמר "ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת" [ויקרא כ], נדרש לעונש הנשכב [וכמו שאמרו גם כן בבבלי [סנהדרין נד]], ומשום כך הם חלוקים לחטאות. כן פירש באור שמח [שגגות ד א] דברי הירושלמי.

ולפי זה צריך להעמיד דברי הגמרא לעיל, שלרבי עקיבא, הבא על הזכור והביא זכר עליו, שהוא חייב אחת, שכך הוא רק לרבי יוחנן, הסובר שחלוקת מיתה אינה חלוקה, ולא לפי דעת ריש לקיש. ומתוך כך העירו האחרונים על דעת הרמב"ם, שבהלכות שגגות [א ד] נראה שפסק כריש לקיש שמימות מחלקות [עייין משנה למלך שם ד א], ומכל מקום מנה השוכב והנשכב בחטאת אחת.

המנחת חינוך [לה סוף סק"ג] חידש, שהבא על ארוסה ונשואה בהעלם אחד, חייב לריש לקיש שתי חטאות, שהרי חלוקים הם במיתות,

אבל חלוקה דמיתה לא היא חלוקה.

ורבי יוחנן, מאי טעמא לא אמר בריש לקיש שפוטר לגמרי מחטאת בידעוני משום שאין בו מעשה?

קסבר, מאן הוא התנא ששנה הכא את משנת

בריתות — רבי עקיבא היא, דאמר (לקמן דף ד.): לא בעינן מעשה כדי לחייב בחטאת, שהרי התנא של המשנה מחייב חטאת במגדף, אף על פי שאין בו מעשה.

וריש לקיש פוטר בידעוני אפילו אליבא דרבי עקיבא, כי נהי דרבי עקיבא לא בעי מעשה

חלוקין בגופים ובשמות, בזה אנו מחייבים שתיים, אף על פי שנאמר בהם כרת אחד. אבל בגוף אחד, אין חילוק חטאות, מלבד בעריות שיש לימוד מיוחד גם לזה [ומשום כך הקשו שם, מנין לנו לחייב שתי חטאות, לדעת רבי ישמעאל, בבא על הזכר והביא אותו הזכור עליו, דאף על פי שהם שמות חלוקין, מכל מקום הרי הם בגוף אחד, והזכור איננו בכלל כל העריות לענין זה].

והאחי עזר [ג פב] הביא חידוש נפלא בשם הגר"ח, מאחר ונתבאר שבכל איסורי תורה הלאוין גורמים חילוק חטאות, גם מה שלמדנו מפסוקים שבעריות יש חילוק חטאות, אנו מפרשים שזהו גם כן מצד מה שהם מחולקים בלאוין. ונפקא מינה, למה שמבואר בשבת [סט א], שלדעת רבי יוחנן, אם עבר איסור באופן שהיה מזיד בלאו ושגג בכרת, הוא חייב בקרבן, דשגגת כרת שמה שגגה. ומחדש הגר"ח, שכל זה הוא לענין עצם חיוב חטאת, מאחר וחיוב החטאת תלוי בכרת, משום כך די לנו בשגגת כרת כדי לחייבו. אבל אם עבר על כמה איסורי עריות בהעלם אחד, באופן שהיה מזיד על איסור הלאו שבהם, בזה לא יהיה חילוק חטאות, אלא יהיה חייב אחד בלבד, שהרי החילוק כאן הוא רק מצד הלאוין שהם מחולקין וכנ"ל, ואם כן, כדי לחלקן ולחייבו בכמה חטאות, אנו נצרכים שיהיה גם כן שוגג בלאוין, כדי שיהיה נוצר חילוק וחיוב של כמה חטאות על ידם. ועיין תוס' סנהדרין [סה א' ד"ה הואיל ושניהם], וצ"ע.

בלאוין, וכמו לענין מפטם וסך שחייב שתיים לדבריו, הואיל והם חלוקין בלאו.

אולם באמת בסוגיית הגמרא במכות [יד] מבואר [לפי התירוץ השני שם], שרבי יוחנן מודה בדין מפטם וסך, שהואיל וחלוקים הם בלאוין, חייב שתיים, ולומד דין זה מאחותו הנאמר בתחילת הפסוק של "איש אשר יקח את אחותו", שאם אינו ענין לעריות, תנהו ענין לשאר איסורי תורה. ואמנם רבי אלעזר אמר כן מצד הסברא, אבל רבי יוחנן הוצרך לדרוש מפסוק דין זה, ועיין שיטה מקובצת [לעיל ע"א ד].

אך נראה שנחלקו הראשונים האם רבי יוחנן מודה לרבי אלעזר לגמרי בדין, או שעדיין יש ביניהם חילוק. שהרי הובא בהערה 18 דברי השיטמ"ק שכתב, שמפטם וסך הרי הם שמות מוחלקים וגוף אחד. ולדבריו נמצא שרבי יוחנן מודה לגמרי לרבי אלעזר, שגם באופן שהעבירות שמשאר איסורי תורה [שהם מלאוין חלוקין וכרת אחד] נעשו בגוף אחד, הרי הוא חייב שתיים, ואף על פי שמ"אחותו" אין לנו מקור אלא לשמות וגופים מוחלקין, מכל מקום מאחר שבעריות ידענו מכח הדרשה של "כרת באחותו", שגם בגוף אחד יש חילוק חטאות, אם כן, די לנו בגילוי מילתא ששאר איסורי תורה [שאינם מכלל עריות] שוים בזה לאיסורי עריות, ומשום כך גם בגוף אחד אנו אומרים שהם מחולקים.

אולם מדברי התוס' בסנהדרין [נד ב ד"ה הבא] נראה שלמדו, שרבי יוחנן, דוקא כשהם

חייב אלא על דבר שיש בו מעשה: הרי השתחואה לית בה מעשה, ומדוע הברייתא מחייבת?

ואמר ריש לקיש: הא מני — רבי עקיבא היא, דאמר לא בעינן מעשה גדול, אבל צריך מעשה זוטא, ומה שאמר התנא שאינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה, היינו — מעשה זוטא. והשתחואה נחשבת מעשה זוטא, ועל כן חייב.

ורבי יוחנן אמר: אפילו תימא שהברייתא היא לדברי רבנן, מכל מקום חייב על השתחואה, כי כפיפת קומתו הוי מעשה.

והשתא דייקנן מהא דריש לקיש מוקי לה דוקא אליבא דרבי עקיבא: מכלל, דסבירא ליה לריש לקיש דאליבא דרבנן כפיפת קומתו לא הוי מעשה. ואם כן תיקשי, השתא לריש לקיש כפיפת קומתו לרבנן לא הוי מעשה, ואיך אפשר לומר שלרבנן הקשת זרועותיו הוי מעשה?!

ומסקינן: ואלא, כי קאמר ריש לקיש דהקשת זרועותיו הוי מעשה אליבא דרבי עקיבא קאמר לה, אבל לרבנן לא הוי מעשה.

ותמהינן: אי הכי אמאי תני במתניתין בדברי רבנן "יצא מגדף שאין בו מעשה" — ניתני "יצא מגדף ובעל אוב", שהרי כפיפת קומתו אינה פחות מעשה מהקשת זרועותיו. ואם רבנן שפוטרים במגדף פוטרים גם בהשתחואה, כל שכן שפוטרים בבעל אוב?!

ומתריצין: באמת רבנן חולקים ופוטרים גם בבעל אוב, ומה שהזכירו הפטור במגדף — הדא מתרתי קתני.

ותמהינן: וליתני יצא בעל אוב, ולא ליתני

"רבה" [גדול], מדמחייב במגדף, אבל מעשה "זוטא" [קטן] בעי, וכידעוני אין אפילו מעשה "זוטא".

ונמצא לפי רבי יוחנן, דרבי עקיבא מחייב חטאת אפילו בעבירה שאין בה מעשה כלל. ורק חכמים שפטרו במגדף מצריכים מעשה. וריש לקיש סובר שגם לרבי עקיבא צריך מעשה, אלא שלרבי עקיבא מספיק מעשה זוטא, ולחכמים צריך מעשה רבה.

ושאלינן לפי ריש לקיש שאמר שלכולי עלמא צריך לכל הפחות מעשה זוטא: בעל אוב שרבי עקיבא מחייב בו חטאת במשנתנו — מאי מעשה זוטא אית ביה?

ומבארינן: הקשת זרועותיו, שמעלה את המת בכישוף תחת בית שחיו באמצעות הקשת זרועותיו, והמת מדבר — הוי מעשה.

ותו שאלינן: מגדף — מאי מעשה אית ביה?

ומבארינן: עקימת שפתיו הוי מעשה. אבל בידעוני אין אפילו עקימת שפתים, אלא העצם מדברת מאליה.

ולפי התירוץ הזה: קא סלקא דעתך דהקשת זרועותיו לריש לקיש הוי מעשה רבה אפילו לרבנן. שהרי רבנן חולקים ופוטרים במגדף משום שאין בו מעשה, ובבעל אוב אינם חולקים, ומוכח מזה שהקשת זרועותיו נחשב מעשה רבה המחייב אפילו לפי רבנן.

מיתבי מהא דתניא: בעבודת כוכבים לעולם אינו חייב קרבן אלא על דבר שיש בו מעשה — כגון שזיבח וקיטר וניסך והשתחאה.

וקשיא לן בדברי הברייתא שאמרה שאינו

יצא מגדף?!?

עבודה זרה (33).

אמר ליה אביי: אם כן, היינו "חובר חבר", שאין בו לא כרת ולא מיתה אלא לאו בעלמא. דכתיב (דברים יח י — יא) "לא ימצא בך... וחובר חבר", ומדוע הוא נמנה במשנתנו?!

אמר ליה: התורה אמרה שחובר חבר כגון זה שמקטר לשר של השדים, הרי הוא בסקילה, כשעשה במזיד והתראה, ואם עשה במזיד בלי התראה הרי הוא בכרת.

ואלא "חובר חבר" דבלאו — הידין, איזה הוא?

אמר ליה, כדתניא: וחובר חבר — אחד חבר גדול, שמחבר חיות גדולות על ידי כישוף, ואחד חבר קטן, שמחבר חיות קטנות על ידי לחש וכישוף, ואפילו חובר לנחשים ועקרבים, שאינם חשובים, חייב מלקות. [כן פירש רש"י כאן שהחידוש בנחשים ועקרבים הוא אף על פי שאינם חשובים. ובסנהדרין (דף סה.) פירש רש"י שהחידוש הוא אפילו שחובר ומאסף אותם כדי שלא יזיקו — כגון שעל ידי שחוברם מגרה אותם זה בזה או שמוציאם למקום מדבר — גם כן אסור].

אמר אביי: האי מאן דבעי למיצמד [לחבר ביחד] זיבורא [דבורה] ועקרבא — אסור משום חובר חבר (34). ואי קאתו בתריה [רצים אחריו] שרי, משום פיקוח נפש.

ותרצינן: מגדף איצטריך ליה להשמיענו שפטור. משום דסלקא דעתך אמינא הואיל וכתוב חיוב כרת דיליה במקום [בתוכה של פרשת] קרבן חטאת [בסוף פרשת שלח כתובה פרשת חטאת הבאה על שגגת עבודה זרה. ובסוף אותה פרשה כתוב חיוב כרת של מגדף, שנאמר (שם פסוק ל) "את ה' הוא מגדף, ונכרתה"']. ומאחר וכרת של מגדף נכתב בתוך פרשה של חיוב קרבן חטאת אימא מודו ליה רבנן לרבי עקיבא שיהיה חייב קרבן במגדף אף על פי שאין בו מעשה, קא משמע לן דלא!

עולא אמר: בעל אוב דקתני במתניתין המדובר הוא במקטר לשר [לשר השדים]. וזה בודאי מעשה גמור וחייב אפילו לרבנן. ולכן לא אמרו במשנה שרבנן פוטרים אף בבעל אוב.

מתקיף לה רבא: אם כן, דאיירי במקטר — היינו עובד עבודת כוכבים! ומדוע התנא מונה את העובד עבודת כוכבים ואת בעל אוב כשני חיובים נפרדים?

אלא אמר רבא: מתניתין איירי כשהוא מקטר לשר על מנת לחברו, שיתחבר אליו ויסייע לו בכישוף שהוא עושה, ואינו מתכוין לקבלו עליו באלוה ולעבוד לו, ולכן אינה

ומשום שהיא מעשה לכולי עלמא, משום כך כתב [שם א ד] בסתם שחייב על בעל אוב, ולא הזכיר שהוא דוקא במקטר לשר, כן פירש הלחם משנה שם את דבריו.

34. הערוך לנר מפרש על פי מה שלמדנו

33. מדברי הרמב"ם מבואר, שכל זה הוא רק לדעת ריש לקיש, אבל לרבי יוחנן הסובר שכפיפת קומתו נחשבת למעשה לדברי הכל, אם כן שוב ניתן לומר שגם הקשת זרועותיו נחשבת מעשה, ולכן, מאחר והרמב"ם [שגגות ז א] פסק כרבי יוחנן, שחייבים חטאת על השתחוואה,

[כן מבואר ברש"י בסנהדרין דף סה. ד"ה אסור. והתוס' כאן הקשו שאם מדובר בפיקוח נפש – פשיטא, שהרי אין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש].

ועתה הוינן בדברי רבי יוחנן: לרבי יוחנן, דאמר כפיפת קומתו לרבנן הוי מעשה המחייב משום עבודת כוכבים, אם כן עקימת שפתיו נמי, לרבנן, נהוי מעשה גבי מגדף! ומדוע רבנן אמרו שיצא מגדף לפי שאינו עושה מעשה?

אמר רבא: שאני מגדף, הואיל וישנו בלב. שעיקר העבירה היא מה שחושב את הגידוף בלב, ובדיבור הוא רק משמיע את הדבר שחושב בלב, ולכן לא נחשב הדיבור כמעשה. מה שאין כן בהשתחואה לעבודה זרה, שעצם מעשה ההשתחואה הוא האיסור,

ולכן נחשב מעשה. [כן פירש גליון ברש"י. ועייין פירושים נוספים ברש"י ובשיט"מ בעמוד הקודם אות לח]⁽³⁵⁾

אבל בעלמא, עקימת שפתיו הוי מעשה.

מתיב רבי זירא: הרי שנינו בתורת כהנים, מדכתיב "ועשה" לגבי חיוב חטאת: יצאו עדים זוממין שאינם חייבים חטאת, משום שאין בו בעד זומם מעשה.

ואמאי לא נחשבת עדותן של עדים זוממים כמעשה? והא "על פי שנים עדים יקום דבר" כתיב בהן, ואם כן עקימת שפתיהן תחשב כמעשה?!

ותרצינן: אמר רבא: שאני עדים זוממין, הואיל וישנן בראייה, שעיקרה של עדות

עובד מאהבה ומיראה, שהוא פטור לרבא, הואיל ולא קיבלו עליו באלוה. הרי שגם בזה החיוב תלוי במחשבת לבו, שמקבלו עליו. ומדוע יהיה חייב לרבנן, אפילו כשעושה מעשה.

והוסיפו התוס' לברא, שקושיא זו בעצם תלויה בשני הצדדים שנתבארו לעיל [בהערה 25] בדין "מאהבה ומיראה". כלומר, שאם נפרש שכל הפטור הוא רק לענין עבודת כוכבים שהיא נעבדת מאהבה ומיראה, אבל כשעובד מאהבה ומיראה לעבודת כוכבים גמורה, הרי הוא חייב, אם כן, לא קשה כלום, שהרי באופן זה הוא חייב אף על פי שלא קיבלו עליו, הרי שאין חיוב עבודת כוכבים תלוי במחשבת לבו כמגדף, אבל אם נפרש שגם כאשר עובד מאהבה ומיראה לעבודת כוכבים גמורה הרי הוא פטור לרבא, ומשום שלא קיבלו עליו, אם כן יקשה כנ"ל, שגם עבודת כוכבים ישנה בלב.

בחגיגה [ה], שהניזוק מזיכורא ועקרבה יחד, אין לו רפואה למכתו, עיי"ש הטעם, ולכן אמר אביי, שאפילו באופן זה שהוא ירא מהם שיזיקוהו, אסור לו לעבור על איסור דחובר חבר, והכונה באופן שאין בזה משום פיקוח נפש, שאילו במקום שיש סכנת נפשות, הותר גם איסור זה, ככל לאוין שבתורה, וכמו שכתב רש"י סנהדרין [סה].

35. רש"י בסנהדרין [סה] מפרש, שאם לא נתכוון לגדף כלפי מעלה, אלא כיוון לגדף דבר אחר, שהחליט לכנותו בשם המיוחד, אינו חייב משום מגדף. הרי שעיקר חיוב מגדף תלוי במחשבת לבו, שרק כאשר נתכוון לגדף כלפי מעלה, הרי הוא מתחייב. ומשום כך אין זה חשוב מעשה לרבנן דרבי עקיבא. והקשו התוס' שם, שהרי לענין עבודת כוכבים למדנו, שאם